

Beskrivelse og vurdering av tiltaket:

Skoleutviklingsprogrammet RESPEKT

Ungsinnforfatter: Willy-Tore Mørch

Vurdert i Ungsinnpanelet: 07.06. 2010

Ungsinnforfatteren er ansvarlig for beskrivelsen av tiltaket. Beskrivelsen er basert på informasjon fra Senter for atferdsforskning ved Universitetet i Stavanger, spørreskjema utfyllt av Trude Havik ved Senter for atferdsforskning og gjennomgang av annen tilgjengelig litteratur. Ungsinnpanelet er ansvarlig for vurdering og klassifisering

Innledning

RESPEKT er et skoleutviklingsprogram som opprinnelig ble utviklet av Senter for atferdsforskning (SAF) som et bidrag til EU-programmet Connect 001: "Tackling Violence in Schools". RESPEKT er et skoleomfattende program som retter seg inn mot skolene på systemnivå i stedet for på elevnivå. Programmet involverer alt skolepersonell, elever og foreldre med sikte på å øke kvaliteten på skolen både på individnivå, klassenivå og skolenivå. Målet med RESPEKT er å redusere flere typer atferdsproblemer i barne- og ungdomsskolen som mobbing, disiplinproblemer og konsentrasjonsvansker, samt skulk, rasisme, vold og gjengdannelsen.

Eier av tiltaket i Norge

Senter for Atferdsforskning
Universitetet i Stavanger
4036 Stavanger
Web: <http://saf.uis.no/>
e-post: safpost@uis.no

Beskrivelse av tiltaket

RESPEKT tar sikte på å fremme prososial atferd ved å arbeide med lærere for å øke kvaliteten på undervisningen og det sosiale miljøet i klassen og på skolen. Implementeringen går over to og et halvt år der det første året utgjør implementeringen og det andre året vedlikehold og fornying. Første året deltar lærerne og skoleledelsen i flere introduksjonsseminarer om programmets prinsipper om hvordan man forebygger og reduserer atferdsproblemer i skolen, skolens ansvar og krav til ledelse. Det første seminaret er et "forankringsseminar" og holdes over én og en halv dag på våren før implementeringen. I tillegg har skolen en egen forankringsprosess i løpet av våren. Denne prosessen blir innledet av en dag (evt. to halve dager av praktiske omsyn) for hele personalet og tar sikte på å sikre at alle voksne på skolen har forstått skolens implementeringsprosess. Etter dette seminaret gis alle voksne på skolen fire én dags seminarer over en periode på ett år. Disse seminarene dekker temaene: 1) Hvordan starte

opp et nytt skoleår og 2) Om atferdsproblemer – årsaker, tiltak og back-up systemer. Det opprettes kollega-veiledningsgrupper og det arrangeres et to dagers seminar for lederne av disse gruppene. Seminarene følges opp med konsultasjon fra Senter for atferdsforskning. Tidlig på høsten det andre året møter prosjektgruppene til et halvdagsseminar om videreføring av skoleutviklingsprosessen. Lederne av kollegaveiledningsgruppene deltar også på et halvdagsseminar basert på erfaringer fra denne lederfunksjonen forrige skoleår. Hele personale tilbys forskjellige fagkurs i løpet av høsten det andre året.

Metoder som anvendes

RESPEKT er ikke et sterkt manualisert program, men de faglige hovedprinsippene som beskrives nedenfor skal gi retning til arbeidet ved skolen. Programmet bygger på fire hovedprinsipper: 1) Den autoritative voksne, 2) Bredde, 3) Konsistens og 4) Kontinuitet.

Den autoritative voksne karakteriseres av tre viktige egenskaper: i: *Å gi støtte*. De voksne viser at de bryr seg om elevene, gir dem oppmerksomhet, hjelper dem sosialt og faglig og viser dem respekt. Dette utvikler gode positive relasjoner mellom de voksne og elevene, og som er en forutsetning for å kunne ha kontroll. ii: *Å ha kontroll*. De voksne må vise evne og vilje til å gripe inn overfor negativ atferd. Gjennom dette viser de at de kan og vil fatte beslutninger og at de kan håndheve disse beslutningene. Manglende kontroll har tendens til å føre til uformelle ledere blant elevene som tar kontroll og misbruker denne overfor både andre elever og lærere. Kombinasjonen av *Støtte* og *Kontroll* danner grunnlaget for den autoritative voksne og vil i seg selv forebygge uønsket atferd. Kombinasjonen gjør det også enklere for elevene å akseptere de voksnes inngripen overfor problematferd. iii: *Voksensamarbeid*. Når de voksne viser at de samarbeider og er venner fungerer de som viktige rollemodeller for elevene. Tydelig samarbeid styrker også de voksnes autoritet. Samarbeidet må vises også mellom lærere, assistenter, SFO-ansatte og foreldre og representerer på den måten konsistens i de voksnes handlinger overfor elevene.

Bredde i involveringen av aktørene styrker muligheten til å redusere problematferd og bygge opp prososial atferd. Bredde gjenspeiles både ved at alle aktører involveres i skoleutviklingen og gjennom involvering av alle nivåene på skolen. Breddeinvolvering fører også til at affektene av de tiltak som iverksettes tillegges alle aktørene, som igjen skaper felleskap og selvtillit.

Konsistens innebærer at hele skolesamfunnet preges av RESPEKTs grunnleggende prinsipper. Prinsippene skal være gjenkjennelige både ved håndtering av atferdsproblemer og ved undervisningen i skolefagene. De voksne blir da forutsigbare og bidrar til å skape trygghet. Det blir også vanskelig å spille de voksne ut mot hverandre og felles ideologi og prinsipper forebygger personalkonflikter. Mangel på konsistens kan gi inntrykk av at programmet har en prosjektpreget natur, et tiltak som ligger utenpå organisasjonen og som kan avvikles når prosjektet er avsluttet. Konsistens innebærer derfor også at de grunnleggende prinsippene er integrert i organisasjonen og gjennomsyrrer skolens besluttede organer.

Kontinuitet betyr at implementeringen av RESPEKT skal vare over tid. Implementeringen må ikke bære preg av skippertak for så å dø hen etter kortere eller lengre tid. Planleggingsfasen om våren er derfor omfattende og programmet trer i kraft fra første skoledag på høsten. Programmets har en progresjon der de forskjellige elementene fases inn etter en tidsbestemt plan. Nye elementet bygger på de foregående og danner på den måten en logisk utvikling av programmet. Siden RESPEKT ikke er et manualstyrt program må skolen selv finne praktiske løsninger og anledninger med utgangspunkt i programmets prinsipper.

Prinsippene som læres gjennom seminarene og det skriftlige materialet skal innføres i skolehverdagen. Arbeidet på skolen er derfor avgjørende for å lykkes. Skolen skal derfor legge til rette for team- og plenumsmøter etter metodikken fra ”forankringsseminaret”, der individuell og kollektiv refleksjon og bearbeiding av stoffet gjennom samtaler og diskusjon bringer kunnskapen fra seminarene til en form som muliggjør beslutninger som skal settes ut i praksis. Refleksjon skal altså føre til handling, men handling vil føre til ny refleksjon og nye handlinger. I RESPEKT betyr *handling* at programmets faglige prinsipper blir omsatt i praksis i møte med elevene. Noen tiltak er fastlagte som for eksempel markering av skolestart, at de voksne bruker gule vester i friminuttene, spørreundersøkelser, resultatinformasjoner og nettverksdannelser. Gode aktiviteter som skolen allerede har utviklet, for eksempel elevsamtaler, skoleavis, hemmelig venn osv, skal gjennomgås og eventuelt plasseres under ”RESPEKT-paraplyen”. Når innarbeidede aktiviteter inkluderes styrkes aktivitetenes status samtidig som det styrker oppstarten av RESPEKT. I tillegg utvikles nye tiltak ut fra behov på angjeldende tidspunkt. Skolen skal videreføre og innarbeide eventuelle nye rutiner. God start på timene kan tjene som eksempel på en rutine. Det skal innarbeides faste prosedyrer for spesielle situasjoner, for eksempel når det oppdages mobbing. Når de voksne skal forandre på en praksis, for eksempel forbedre klasseledelsen krever det øvelse. Nye ledelselementer, for eksempel oppstart av en time, fases inn over tid.

Det teoretiske grunnlaget for tiltaket

Det er ikke eksplisitt beskrevet det teoretiske grunnlaget for virkningsmekanismene av programmet. Ut fra beskrivelsen av programmet fremkommer det at teori om stabilitet i aggresjon og kognitiv atferdsterapi er sentrale elementer i programmet. Likeledes er relasjonsteoretiske modeller som grunnlag for utvikling av relasjonell kompetanse tydelig. Tesen om at elevenes atferd kan forandres gjennom forandring av de voksnes atferd signaliserer en læringsteoretisk plattform. En pragmatisk anvendelse av disse teoretiske tilnærmingene leder fram til de grunnleggende prinsippene om den autoritative voksne med utøvelse av støtte og kontroll, bredde ved å adressere flere typer problematferd og aktører, konsistens ved at RESPEKT-filosofien gjennomsyrrer hele organisasjonen og kontinuitet ved at implementeringen varer over tid. Handlingsaspektet i RESPEKT baserer seg på erfaringer med intervensjoner som forebygger og reduserer omfanget av atferder som ulydighet, ”off-task” atferd og mobbing.

Erfaringer med tiltaket og evaluering i Norge

Det foreligger sju artikler som på forskjellig måte evaluerer RESPEKT. Tre er publisert i internasjonale tidsskrifter med fagfellevurdering, og én er sendt til et internasjonalt tidsskrift. Tre av artiklene er på norsk hvorav én er publisert og to er sendt til tidsskrifter for vurdering. Effekstudien "Prevention and reduction of behavioural problems in school: An evaluation of the respekt program" (Ertesvåg & Vaaland 2007) har et longitudinelt kohortdesign (Olweus & Alsaker, 1991). I dette designet blir femteklassekohorten som har fått intervensjonen sammenlignet med femteklassekohorten som ikke har fått intervensjonen osv. De to sammenlignede kohorter er på samme alderstrinn og testet på samme tidspunkt i forhold til intervensjonen. Man antar da at subjektene i de to kohortene er like, men dette designet er sårbart for "seleksjon" som validitetstrussel. Studien har fire testtidspunkter: våren 2002, 2003, 2004 og 2005. Kohortene er 5. – 7. alderstrinn (11 - 13 år) og 8. – 10. alderstrinn (14 - 16 år). N for de fire testtidspunktene var hhv. 745, 769, 798 og 792. Effektmålene på elevene er ulydighet, "off-task" atferd, mobbing, mobbeoffer og aggresjon. Aggresjon var delt inn i "reaktiv aggresjon", "maktorientert proaktiv aggresjon" og tilknytningsorientert proaktiv aggresjon. Svarene kategoriseres i: aldri (0), Noen ganger (1), hver uke (2) og hver dag (3). I tillegg besvarte lærerne to spørsmål og to utsagn: "Hvor ofte har eleven mobbet andre elever i løpet av dette skoleåret?" og "Eleven forstyrrer undervisningen" og "Eleven konsentrerer seg lite om skolearbeidet". Svarene kategoriseres i: helt uenig (0), uenig (1), enig (2) og helt enig (3).

For ulydighet viser resultatene mellom T1 og T4 fra ingen effekt (Cohens $d = 0,16$) for 9. klasse til moderat effekt ($d = 0,62$) for 10. klasse. T1-T2 effektene var størst og forsterket seg noe mellom ved T3 og T4.

For "off-task" er den største effekten mellom T1 og T4, der åttende klasse fikk en effektstørrelse på $d = 0,65$ og med en gjennomsnittelig effekt for alle klassetrinn på ca $d = 0,50$ som er å regne som en moderat effekt..

For mobbing hadde femte til sjuende klassetrinn den største effekten mellom T1 og T4 på mellom $d = 0,39$ og $d = 0,44$ (sjette klassetrinn) som også er en moderat effekt. Klassetrinnene 8. til 10. hadde samlet ingen signifikant reduksjon i mobbing, dog hadde åttende klassetrinnkohortene en signifikant reduksjon over de fire tidspunktene.

Mobbeoffer hadde totalt sett den minste effekten av de fire atferdsproblemene. Det finnes signifikante effekter mellom måletidspunktene for sjuende til niende klassetrinn ($d = 0,41$), men effekten forsvinner ved at sjuende klassetrinn hadde ingen effekt ($d = 0,098$). De manglende effektene kan muligens tilskrives store forskjeller i standardavvik mellom kohortene og at ett av klassetrinnene synes å ha høyere frekvens av mobbing enn de andre klassetrinnene (niende klassetrinn).

Lærerspørsmålene om de fire problematferdene (forstyrrer i klassen, off-task, mobbing og mobbeoffer) viste effektstørrelser på $d = 0,58$ for "off-task" (åttende klassetrinn), $d = 0,56$ for mobbing (sjuende klassetrinn), $d = 0,50$ for mobbeoffer (sjuende klassetrinn) og $d = 0,48$ for "off-task" (tiedeende klassetrinn) mellom T1 og T2, altså moderate effekter.

For de andre klassetrinnene og atferdsproblemer var det små effekter (d mellom 0,01 for "off-task" i sjuende klassetrinn og $d = 0,37$ for forstyrrelser i tiende klassetrinn).

Ertesvåg (Ertesvåg 2009) publiserte i 2009 en artikkel om elevenes persepsjon av lærernes klasseledelsesferdigheter før og etter intervensjon med RESPEKT. Ferdighetene kategoriseres i: emosjonell støtte, akademisk støtte og monitorering av elevene over en fem års periode. Resultatene viser en økning i klasseledelse slik elevene oppfattet det i én eller flere av ferdighetene for alle klassetrinnene bortsett fra niende klassetrinn. Effektstørrelsen i de andre klassetrinnene er $> 0,20$ og med den høyeste effekt på $d = 0,80$ for lærers monitorering av elevene i sjettede klassetrinn. Dette er å betrakte som en høy effekt.

I en studie av Ertesvåg et al, publisert i 2009, undersøkes hvilke utfordringer man møter når man skal videreføre RESPEKT etter at implementeringsperioden er over. Prosjektgruppene ved fire norske skoler ble invitert til å delta og ble intervjuet etter avslutningen av implementeringsperioden (1 år) og etter 2 ½ år. Resultatene viser at RESPEKT-programmet er egnet til å oppnå forandringer i skolen. Men studien viser at det er store utfordringer mht. å videreføre programmet etter at implementeringsperioden er over. Bare én skole lyktes i å videreføre programmet. Denne skolen var karakterisert av sterk ledelse på alle nivåer, den hadde evne til å planlegge og gjennomføre planene, den fornyet aktivitetene og involverte nytilsatte i programmet og aktivitetene.

Antonsen og Ertesvåg publiserte i et norsk tidsskrift artikkelen "Godt læringsmiljø og bedre læring gjennom implementering av skoleomfattende tiltak?" Studien omfatter ni skoler fra femte til tiende klassetrinn. Følgende variabler ble målt før implementering av RESPEKT (T1), etter implementering (T2) og ved ett års oppfølging (T3): disiplinproblemer, konsentrasjonsvansker, utøve mobbing og offer for mobbing, samt for aggresjon (reaktiv aggresjon, maktorientert proaktiv aggresjon og tilknytningsorientert proaktiv aggresjon). Også her ble det anvendt et longitudinelt kohortdesign med påfølgende kohort (se første evalueringsstudium). Resultatene viser moderate effektstørrelser mellom T1 og T3, $d = 0,45$ i niende klassetrinn for mobbe andre, $d = 0,47$ i sjettede klassetrinn for disiplinproblemer og $d = 0,50$ i åttende klassetrinn for disiplinproblemer. For de andre klassetrinnene var det små effektstørrelser. ($d = -0,11$ til $d = 0,33$).

Konklusjonen fra denne studien er at RESPEKT har moderat effekt på reduksjon av disiplinproblemer i alle klassetrinn, moderat effekt på å mobbe andre i 10. klasse men små effekter på å mobbe andre i de yngre klassetrinnene. Det er også små til ingen effekter i å redusere offer for mobbing i alle klassetrinnene.

Ertesvåg har sendt inn et manuskript for internasjonal publisering om faktoranalyse (confimatorisk faktoranalyse (CFA) og Structural equation modelling (SEM) av en todimensjonal modell for autoritativ ledelse (varme og kontroll). Analysen tyder på at den todimensjonale modellen har tilfredsstillende psykometriske egenskaper.

Ertesvåg og Havik har sendt et manuskript til norsk publisering av en tredje evaluering av RESPEKT med sju deltagende skoler.

Ertesvåg og Roland har sendt et manuskript om "Leing i skuleomfattande tiltak" til norsk publisering. Dette er en diskusjon om krav til ledelse når man introduserer et skuleomfattende tiltak og blir ikke ytterligere omtalt her..

Utenlandske studier:

Det foreligger ingen utenlandske studier som evaluerer RESPEKT, men det foreligger to irske studier av EU-prosjektet Connect. Campbell Systematic Reviews publiserte en rapport i 2009, med oppdateringer i 2010: School-based programs to reduce bullying and victimization, der RESPEKT er vurdert sammen med 11 andre programmer. Rapporten oppgir en samlet effektstørrelse på i underkant av 0,40 for mobbing og 0,2 for mobbeoffer.

Spredningspolitikk og implementeringsstrategier

RESPEKT har vært annonsert på hjemmesidene, men pga kapasitetsproblemer blir programmet nå implementert på bakgrunn av "rykter". Fortrinnsvis ønskes nå at programmet spres til de kommuner som har deltakende skoler fra før.

Det må minimum være tre skoler i en skolegruppe. Kommunen oppnevner en veileder for programmet som rekrutteres fra PPT, eller annen veiledertjeneste. Veileder deltar i opplæring i regi av Senter for atferdsforskning (SAF).

Det inngås en skriftlig kontrakt mellom skolen og SAF. Kontrakten spesifiserer skolens forpliktelser. Det foreligger en virksomhetsplan for hhv de tre første semestrene og to siste semestrene som skolen deltar.

Materiell nedlastes via "Respekt-nettet" av de enkelte skolene. Rektor får oppgitt brukernavn og passord.

Kvalitetssikring av tiltaket

Det gjennomføres tre internettbaserte lærer- og elevundersøkelser i løpet av de tre årene som implementeringen varer. Det utnevnes en veileder som får opplæring av SAF. Det opprettes et prosjektnettverk bestående av prosjektgruppene ved skolene. Det opprettes et rektornettverk bestående av rektorene i skolegruppen. Ved betydelige avvik fra kontrakten og virksomhetsplanen skal dette rapporteres av veileder til SAF. Hvis det ikke er mulig å rette opp forholdet, kan skolen tas ut av programmet.

Kostnadene for implementering av tiltaket

Hver skoleenhet betaler kr 60.000 fordelt over fem semestre. Skolene er ansvarlig for utgifter til kurslokaler, utstyr og bevertning.

Ungsinns panelets vurdering av tiltaket

RESPEKT er et skoleutviklingsprogram som opprinnelig ble utviklet av Senter for atferdsforskning (SAF) som et bidrag til EU-programmet Connect 001: "Tackling Violence in Schools". RESPEKT er et skoleomfattende program som retter seg inn mot skolene på systemnivå i stedet for på elevnivå og involverer alt skolepersonell, elever og foreldre med sikte på å øke kvaliteten på skolen både på individnivå, klassenivå og skolenivå. Målet med RESPEKT er å redusere flere typer atferdsproblemer i barne- og ungdomsskolen som mobbing, disiplinproblemer og konsentrasjonsvansker, samt skulk, rasisme, vold og gjengdanning. RESPEKT er ikke et manualstyrt program men har skriftlig materiell som inneholder faglige retningslinjer som er styrende for skolens valg i gjennomføringen av programmet. Implementeringsstrategien er basert på påmelding fra skolene, med minimum tre skoler i en skolegruppe. Deltagelse er basert på skriftlig kontrakt mellom skolen og Senter for atferdsforskning. Skolen mottar et systematisk opplærings- og veiledningsprogram over tre år. Det gjennomføres regelmessige evalueringer av skolene i implementeringsperioden.

Skoleutviklingsprogrammet RESPEKT har en tilfredsstillende implementeringsstrategi. Kvalitetssikrings- og vedlikeholdsprosedyrene er enkle evalueringer med et veiledningssystem. Det er publisert tre evalueringstudier, der to er effektstudier om reduksjon av atferdsproblemer, og ett om elevenes persepsjon av lærers klasseledelse. To er publisert internasjonalt og ett i et norsk fagfelletidsskrift. I tillegg er det publisert et internasjonalt studium om utfordringer knyttet til vedlikehold av kompetanse og videreføring av programmet, samt to irske studier av forløperen Connect. En effektstudie om atferdsproblemer er under utarbeidelse og en effektstudie om autoritativ klasseledelse er innsendt til internasjonalt tidsskrift. Ett manuskript er under trykking i norsk tidsskrift om ledelse i skoleomfattende tiltak. I tillegg er det publisert en norsk rapport fra en evaluering av ConnectOslo. Det foreligger imidlertid ingen studier foretatt av uavhengige forskergrupper.

Effektstørrelsene er gjennomgående fra lav til moderat effekt.

Ungsinns klassifisering:

RESPEKT klassifiseres på evidensnivå 4, Dokumentert effektivt program med dokumentasjonsgrad *****

Referanser

Antonsen, T.E. & Ertesvåg; S.K. (2010). Godt læringsmiljø og bedre læring gjennom implementering av skoleomfattende tiltak? *Spesialpedagogikk* 3, 31-44.

EU. Education and culture. CONNECT initiative.
<http://old.gold.ac.uk/connect/evaluationnorway.html>

Ertesvåg, S.K. Exploring factor structure and measurement invariance of authoritative teaching. (submitted).

- Ertesvåg, S.K., Roland, P., Vaaland, G.S., Størksen, S. & Veland, J. (2009). The challenge of continuation. Schools' continuation of the Respect program. *Journal of educational change*. Under trykking
- Ertesvåg, S.K. & Vaaland, G.S. (2007). Prevention and Reduction of Behavioural Problems in School: An Evaluation of the Respect-program. *Educational Psychology*, 27 (6), 713-736.
- Ertesvåg, S. K. (2009). Classroom leadership: the effect of a school development programme. *Educational psychology*, 5, 515-539
- Farrington, D. P., Ttofi, M .M (2009). *School-based programs to reduce bullying and victimization*. Campbell Systematic Reviews. The Campbell collaborations
- Ertesvåg, S. K., Roland, P. *Leiing i skuleomfattande tiltak*. (Under trykking). I: Senter for atferdsforskning, 20 års jubileum. Universitetsforlaget, Oslo
- Ertesvåg, S. K., Havik, T. *Respektprogrammet*. (Under trykking). Senter for atferdsforskning, 20 års jubileum. Universitetsforlaget, Oslo
- O'Moore, A.M. & Minton, S.J. (2001). *Tackling Violence in Schools in Norway: A broad approach*. Evaluation Report.
- Vaaland, G. S., Ertesvåg, S. K., Størken, S., Veland, J., Roland, P. & Flack, T. (2005). "I fjor hadde jeg slått, i år er det ikke lov" ConnectOSLO. Rapport fra gjennomføring og evaluering 2002-2005. Stavanger: Senter for Atferdsforskning, Universitetet i Stavanger.